

● مسعود شجاعی طباطبایی

شوخی با مونا لیزا

به نظر مورخان تابلوی افسانه‌ای مونا لیزا آنچنان مورد علاقه و نظر خالق آن، لئوناردو داوینچی، بود که او تا آخرین لحظه زندگی آن را درمی از خود جدا نکرد و در واقع چون مونسوی وفادار با آن زندگی کرد.

در مورد این تابلو و ویژگیهای آن تاکنون از سوی مردم و صاحب نظران روایات و افسانه‌های بسیاری نقل شده است. برخی معتقدند این تابلو از روی مدلی واقعی کار شده است، و بعضی دیگر آن را سیمای آرمانی انسان به صورت تخیلی و حتی صرف نظر از نوع جنس آن فرض کرده‌اند که بر این باور اخیر تاکنون نظرات علمی و منطقی بسیاری ارائه شده است.

تقریباً آخرین نظریه در مورد این چهره اسرارآمیز در پژوهشی با استفاده از کامپیوتر به دست آمده است. در این بررسی با مقایسه طرحهایی که لئوناردو از صورت خود ترسیم کرده با نقاشی چهره مونا لیزا و انطباق این دو صورت بر روی هم، شباهت آشکاری در اندازه‌ها و تناسبات این دو صورت کشف شده است.

با اینهمه با تمام بررسیهایی که تاکنون از این صورت جدی و تبسم آن به عمل آمده است. هنوز راز و رمز جادویی آن مشخص نشده است و این لیخند در میان تمام چهره‌های خندانی که تا به حال نقاشی شده است، متمایز به نظر می‌رسد. خصوصیات آرمانی مونا لیزا، حالت متضاد جدی و در عین حال بشاش آن و افسانه‌ها و روایات بسیاری که به این تابلو نسبت داده شده، سبب شده است تا مونا لیزا به مشهورترین تولید هنری جهان تبدیل شود و لیخند او از کنج آئینه کوچک لئوناردو در تمامی جهان انعکاس یابد.

برق لیخند نمکین مونا لیزا، که به او حالت رمزی و جاودانی بخشیده است، آنچنان همگان را افسون کرده که همیشه ایمان این تابلو- که در پس شیشه‌های ضد گلوله موزه لوور پاریس خودی می‌نمایاند- بسیاری از مشتاقان و علاقمندان را به دور خود جمع کرده است. این شهرت و این ملاحظه آرمانی هنرمندان بسیاری را وسوسه کرده و می‌کند تا با کپی کردن از آن، راز زیبایی مرموزش را جستجو کنند. در این میان، نیز هنرمندانی بوده‌اند که به خود اجازه داده‌اند تا دخل و تصرفی در سیمای این موجود افسانه‌ای بکنند و به قولی نسبت به این ساخت جسارتی هنرمندانه روا دارند. در عین حال، خاصیت افسونگری و روانی این تابلو، چهره با وقار و جدی مونا لیزا و شهرت عالمگیرش شاید انگیزه‌هایی بوده‌اند که توجه هنرمندان طنز-زنان را به خود جلب کرده است.

در ۱۹۱۹، مارسل دوشان با استفاده از عکسی از پرده مونا لیزا به خود جرات داد تا سیبل و ریشی را به

آن عکس اضافه کند. او عنوان L. H. Q. O. Q را بر این عکس گذاشت و با این کار تفسیر جدید خود را از این اثر هنری اعلام کرد. او در این باره چنین گفته است: آنچه اثر هنری را پدید می‌آورد، تصور یا کشف هنرمند است، نه بیمانندی آن شیء. این تفسیر در آن زمان آنچنان جنجالی را برانگیخت که به زودی دوشان را در عرصه هنر به شهرتی عالمگیر رساند. دوشان توانست با شکستن معیارهای آکادمیک و رسمی و با بیانی هجوآمیز خصوصیات آرمانی این تابلو را نخت-الشعاع قرار دهد. البته ذکر این نکته ضروری است که در این دوره، هنرمدرن در مسیر شکل‌گیری و راه پر افت و خیزش نمی‌توانست تابع هیچ قید و بندی در عرصه هنر شود و این بیان تاریکاتوری از آقای دوشان در واقع حمله به هنرمندان واپسگرایی بود که حاضر نبودند به هیچ عنوان از قید و بند مسائل آکادمیک و خشک هنر نقاشی خارج شوند. در واقع او بر چمدان نهضتی با عنوان دادائیسیم بود که به بازنگری انتقادی تمام سنتها، مقررات و پایه‌های منطقی کلیه هنرها در سرتاسر تاریخ می‌پرداخت و در این برهه مونا لیزا قربانی طرافتها و زیباییهای رمز آمیزش شد.

در این مورد اثر دیگری نیز از رومان سیسلویچ، وجود دارد که در این شماره، کیهان کاریکاتور، چاپ می‌شود. گرچه از سیسلویچ، هنرمند لهستانی الاصل، نمی‌توان به عنوان کاریکاتوربست یاد کرد، ولی تصویر تازه و خلاقانه او از سیمای مونا لیزا آنچنان از خصوصیات طنزآمیز و اغراق شده آکنده است که تفسیر آن شاید تنها در محدوده هنر کاریکاتور قابل بررسی باشد. سیسلویچ با استفاده از تکنیک عکاسی و با تاکید بر خصوصیات اصلی این اثر، یعنی لبهای مونا لیزا و چشم و صورت آرمانی و خاص او، به طرحی فوق العاده رسیده است که در عین حال دارای ویژگیهایی است که از شباهت اثر هرگز نمی‌کاهد. در واقع، سیسلویچ با نگاه تیزبین و موشکافانه خود که بررسی این سیما پرداخته و در لایلای عناصر و جزئیات این صورت خصوصیات را کشف کرده است که براساس آن توانسته با تکنیک زیبای خود این تابلو را بار دیگر خلق و ارائه کند.

توجه سیسلویچ برای خلق این اثر تنها در محدوده صورت مونا لیزا باقی مانده است و اصلی‌ترین بخش تابلو یعنی نگاه جدی و لبهای متمسم او ساختار این اثر را تشکیل می‌دهد.

تصویر بعد اثری از کلودسِر، کاریکاتوربست فرانسوی، است. اگرچه آثار کلودسِر از عمق و تفکر کمی برخوردار است ولی تکنیک و قدرت قلم وی جذابیت بصری خاصی به آنها داده است. وی در

کاریکاتوری که با تکنیک کلار ارائه شده، به مقایسه زستی و زیبایی پرداخته و زیبایی آرمانی مونا لیزا را به مسخره گرفته است. در این کاریکاتور، میمون، سمبل مسخرگی و زمختی، در مقابل مونا لیزا سمبل وقار، متانت و ظرافت قرار داده شده و کلودسِر با ایجاد این کنتراست به معنی جدیدی دست یافته است.

تصویر چهارم کاریکاتوری از میرسلا وارتاک است، هنرمندی که مدت‌هاست در سوئیس سکنی گزیده و آثارش زینت بخش صفحانی ثابت از نشریه هفتگی نیل‌اشیالتز است. در این کاریکاتور، وارتاک به تعبیر دیگری از لیخند ژوگون دست یافته است. او لیخند رمزآمیز و افسانه‌ای مونا لیزا را به لیخند موزبانهای بدل کرده است که بر دست و پا چلفتی بودن مسئول تابلو به خاطر ناتوانی‌اش در کوبیدن میخ بر دیوار نظر دارد. وارتاک با این طرح شاید تکلیف لیخند موزمونا لیزا را عاقبت مشخص کرده و به بحثهای فراوانی که تاکنون پیرامون وجود یا عدم وجود این لیخند شده است، پایان داده باشد.

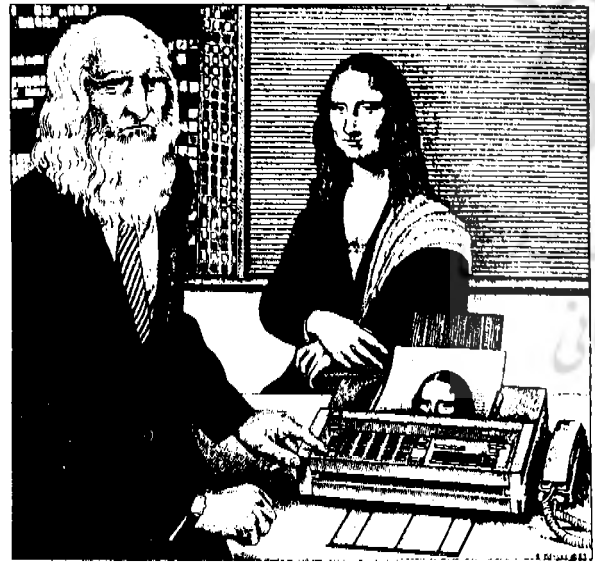
در آخرین شماره نشریه «ویتی ورلد» اثری بسیار زیبا و متفاوت از مونا لیزا به چاپ رسیده است. خالق این اثر کاریکاتوربست برجسته چینی، تانگ‌ژان است، تانگ‌ژان برای این تابلو عنوان (چهره بدون شرط نهاده، است. زیبایی و تاثیر گذار بودن این تابلو از آنجاست که کاریکاتوربست در عین جابجایی اجزاء چهره توانسته شخصیت مونا لیزا را حفظ کرده، به تعبیری جدید از این تابلو دست یابد.

در تصویر دیگری از گرافیکست مشهور آمریکایی، خانم بازارا کلی، لئوناردو در هیئت فردی امروزی با کت و شلوار و کراوات که مشغول مخابره تصویری از مونا لیزا به وسیله فاکس، طراحی شده است. کلی طرح خود را با این تصور که اگر لئوناردو در این زمان می‌زیست، با توجه به گسترش تکنولوژی، تصویر مونا لیزا را به شکل فاکس ارائه می‌داد، ترسیم کرده است.

بد نیست به خوانندگان مژده دهیم که ذوق برخی از کاریکاتوربستهای خودمان را تحریک کرده‌ایم تا در این زمینه طرحهایی را ارائه دهند. امیدواریم این طرحها جلوه‌های تصویری تازه‌ای را که خالی از طنز نیست، در پرتو دید خوانندگان قرار دهند.

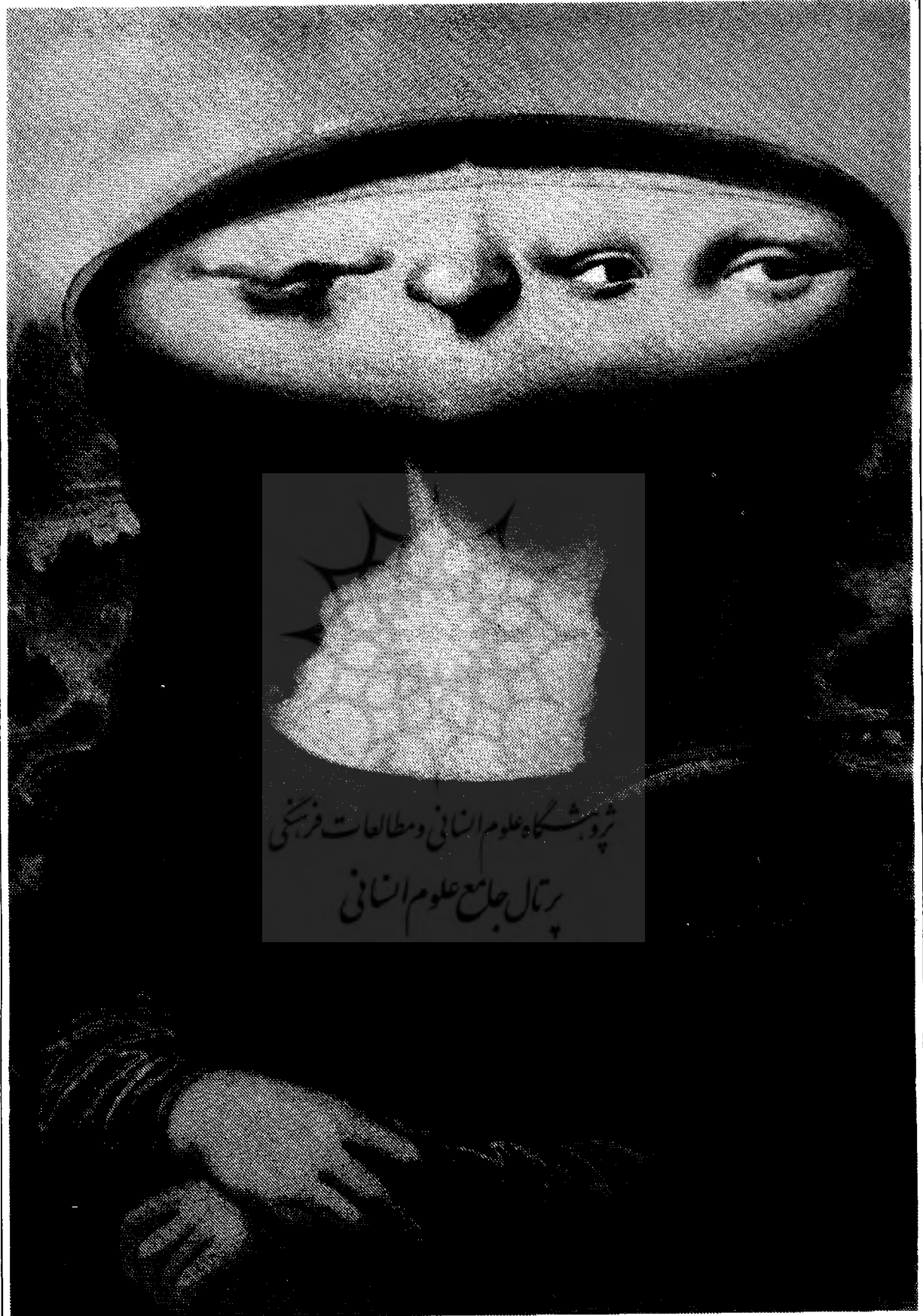
محمد فیض آبادی
MOHAMMAD FIZABADI / IRAN

باربارا کلی / آمریکا
BARBARA KELLEY / U.S.A.
Print / 1992

کلود سرر / فرانسه
CLAUDE SERRE / FRANCE
Dessin d'humour / Planete / Paris

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

توکا نیستانی
TOUKA NEYESTANI / IRAN

توکا نیستانی
توکا نیستانی

© ۷۶
۱۳۸۵

گفتاور

جواد علیزاده
JAVAD ALIZADEH / IRAN

جواد

E = M . ☺²

محمد علی بنی اسدی
MOHAMMAD ALI BANIASADI / IRAN

گروه کارتی ایران

میرسلاو بارٹاک
MIROSLAV BARTAK